فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی، دوره‌ی ششم، شماره‌ی ۳، بهار ۹۷، صفحات ۱۳۸-۱۱۳

ارائه‌ی مدل تحلیلی به‌منظور شناخت و ارزیابی مؤلفه‌های کالبدی پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر با استفاده از روش تحلیل شبکه(ANP) (مطالعه‌ی موردی: فرهنگسراهای شهر تهران)

ابوالفضل کربلایی حسینی غیاثوند[۱]، بهناز منتظر[۲]

تاریخ دریافت:۱۳۹۶/۰۵/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۱۵

چکیده

با گسترش جوامع انسانی و ارتقاء نیازهای اجتماعی بشری برای زندگی بهتر، ضرورت حضور در فضاهای جمعی برای انجام برخی از فعالیت‌های انسانی از اهمیت زیادی برخوردار است. عملکردهای فرهنگی به دلیل دارابودن فضاها و برنامه‌های غیررسمی به همراه سایر عملکردها، زمینه‌ی مناسبی را برای توسعه پایدار اجتماعی فراهم می‌کنند. هدف از مقاله‌ی حاضر، شناخت شاخص‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی کشور و ارائه‌ی مدل تحلیلی از این شاخص‌هامی‌باشد. جامعه‌ی موردمطالعه در این تحقیق، فرهنگسراهای شهر تهران می باشند که از این میان پنج مجموعه به‌صورتنمونه‌گیری هدف‌دارانتخاب‌شده‌اند. روش تحقیق مورداستفاده در این پژوهش بر اساس هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی- تحلیلی می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات در دو مرحله به‌صورت مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین مشاهدات میدانی صورت گرفته است. همچنین برای ارزیابی و اولویت‌بندی شاخص‌های ارائه‌شده در مدل تحلیلی، از تحلیل شبکه‌ای(ANP)استفاده‌شده است. نتایج مشخص کرد از میان معیارهای اصلی به‌دست‌آمده در تحقیق، "مؤلفه‌های ذهنی محیط" با وزن(۰/٤۱) و "مؤلفه‌های عینی محیط" با وزن(۰/۳۳)، به ترتیب بیشترین اهمیت را در دستیابی به پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی دارند.

واژه‌های کلیدی:پایداری؛ پایداری اجتماعی؛ مجموعه‌های فرهنگی؛ تحلیل شبکه‌ای(ANP).

[۱] دانشجوی دکتری تخصصی معماری، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران. (نویسنده مسئول). Abolfazl.ghiyasvand@qiau.ac.ir

[۲] دانشجوی دکتری تخصصی معماری، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران. Behnaz.montazer@qiau.ac.ir

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مقدمه و بیان مسئله

حاکمیت رویکردهای سنتی توسعه، نظام سیاسی- اداری متمرکز، برنامه‌ریزی بخشی و پیامدهای منفی آن موجب شد که از دهه‌ی ۱۹۸۰ به بعد توسعه‌ی پایدار مورد توجه قرار گرفته و برنامه‌ریزی توسعه در سطوح گوناگون ملی، ناحیه‌ای، محلی، شهری و روستایی در چارچوب اصول توسعه‌ی پایدار بازتعریف شود(مکنزی[۱]، ۲۰۰٤: ٦). این مفهوم بعد از مطرح‌شدن در کنفرانس "آینده‌ی مشترک ما[۲]" که به عنوان گزارش برانت لند[۳] شناخته می‌شود،عمومیت یافت. نتیجه‌ی این کنفرانس، مطرح‌شدن یک دستور کار جهانی برای تغییر در مفهوم و عمل به توسعه بود(استرانگ و بایلی[٤]، ۲۰۰۸: ۲٤).

برای نخستین بار اتحادیه‌ی اروپا در لیسبون[٥] و در سال ۲۰۰۰، مباحث اجتماعی را جزء جدایی‌ناپذیر مدل‌های توسعه تعریف کرد و از آن به بعد توسعه‌ی پایدار با ایجاد تعادل بین ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی مطرح شده است. همچنین، اصطلاح توسعه‌ی پایدار اجتماعی از نخستین سال‌های قرن ۲۱ و با هدف بهبود شرایط زندگی جامعه مورد توجه قرارگرفته است(نسترن، قاسمی، هادیزاده زرگر، ۱۳۹۲: ۱٥٦). در حال حاضر پایداری اجتماعی نه به عنوان یک جزء مجزا و سازنده‌ی توسعه‌ی پایدار، بلکه در بهترین حالت ذیل مفاهیم اجتماعی و سیاست‌های زیست‌محیطی شناخته می‌شود.

از طرفی، بحث پایداری در شهر و فضاهای شهری، خود از اهمیت به سزایی برخوردار است. فضاهای شهری، به‌واسطه‌ی اهمیتی که در شکل‌دهی و پایداری روابط اجتماعی افراد در شهر دارند، نقش بسیار مهم و پررنگی در زندگی اجتماعی ایفا می‌کنند؛ به نحوی که امروزه، اهمیت همبستگی روابط جامعه، بیش از همیشه آشکار شده است.

یکی از عناصر ساختاری شهرهاکه به نحوی منعکس‌کننده‌ی روابط اجتماعی- فرهنگی در شهر می‌باشدکه طبعاً بر روابط اجتماعی نیز تأثیرگذار است؛ فضاهای عمومی شهری می‌باشند. از این رو،

---

[۱] McKenzi

[۲] Our Common Future

[۳] Brundtland Commission

[٤] Strange & Bayley

[٥] Leasion

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

حرکت به سوی پایداری اجتماعی، با وجود فضاهای عمومی سرزنده و پویا که زمینه را برای حضور افراد در شهر فراهم می‌آورد، لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

فضای شهری عینتی است برخاسته از تلفیق روابط اجتماعی در بستر کالبدی، در زمینه‌ی معماری و در راستای عملکردهای مورد نیاز جمعی انسان. فضاهای عمومی شهری به عنوان ضرورت و سرمایه‌ی اجتماعی برای تقویت یکپارچگی و همچنین ایجاد بستر مکانی کارکردهای اجتماعی موجب تسهیل روابط و پالایش ساخت اجتماعی می‌شوند. در واقع دستیابی به پایداری اجتماعی در گرو تأمین نیاز انسان به ایجاد ارتباط با دیگران و در کنار جمع‌بودن، مستلزم وجود فضاهای جمعی معین است و فضاهای عمومی قابلیت‌های متنوعی در این زمینه دارند.

امروزه نگاه ویژه به فضاهای عمومی به عنوان یک ضرورت نشان از بازتولید این فضاها در تقویت فرهنگی و اجتماعی شهر دارد(بذرافکن و گچ‌کوب، ۱۳۹۰: ۲). وجود فضاهای عمومی، مکمل مهمی در جهت اجتماعی‌شدن افراد است. علاوه بر این، اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی، موجب ارتقاء روحیه‌ی همبستگی، رشد فردی، ایجاد خاطره‌ی جمعی برای همه‌ی شهروندان، بدون در نظر گرفتن جنسیت، نژاد، قومیت، سن یا سطح اجتماعی و اقتصادی می‌شود(افرویمسون[۱] و همکاران، ۲۰۰۹: ۱٦ و کورنیاواتی[۲]، ۲۰۱۲: ٤٧٧).

فضای عمومی به عنوان فضایی در دسترس همه‌ی گروه‌ها، ارائه‌دهنده‌ی آزادی عمل، مالکیت و حق موقت[۳] تعریف می‌شوند(فرانسیس[٤]، ۲۰۱۲: ٤۰۲).

در این میان عملکردهای فرهنگی به دلیل دارابودن فضاها و برنامه‌های غیررسمی به همراه سایر عملکردها، زمینه‌ی مناسبی را برای دستیابی به پایداری اجتماعی در محیط‌های شهری ایجاد می‌کنند. این فضاها دارای نظام‌های فعالیتی متفاوتی نسبت به سایر فضاهای عمومی شهری(میدان‌ها، پارک‌ها، فضاهای ایستگاهی و...) هستند. این تفاوت‌ها در مقیاس فضاها، جنس و نحوه‌ی برقراری تعاملات اجتماعی هستند. از سویی دیگر بخش عمده‌ی فضاهای فرهنگی را داخل فضاهای عمومی تشکیل داده‌اند؛ اما اکثر پژوهش‌های پیشین پایداری، معطوف به فضاهای بیرونی و در مقیاس شهری بوده

---

[۱] Efroymson

[۲] Kurniawati

[۳] Temporary Claim

[٤] Francis

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

است. در نتیجه توجه به ابعاد اجتماعی فضا در طراحی بناهای فرهنگی و یافتن ارتباط بین کیفیت‌های فضایی و مفاهیم پایداری اجتماعی در موفقیت این فضاها از اهمیت زیادی برخوردار است.

لذا با توجه به اهمیت نقش فضاهای فرهنگی در دستیابی به پایداری اجتماعی، این تحقیق بر آن است تا ضمن شناخت و معرفی مؤلفه‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی، به بررسی این مؤلفه‌ها در مجموعه‌های فرهنگی معاصر کشور بپردازد.

پیشینه‌ی پژوهش

از جمله مطالعات صورت‌گرفته در رابطه با پایداری اجتماعی در فضاهای عمومی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

تین و همکاران[۱](۲۰۰۲) در پژوهشی تحت **عنوان** «ارزیابی ساختارهای کاربری اراضیشهری با توجه به توسعه پایدار[۲]»، **مؤلفه‌ها** و شاخص‌های توسعه‌ی پایدار اجتماعی را، چهار مؤلفه‌ی عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت و امنیت معرفی کرده‌اند که مبنای عملکرد سازمان توسعه‌ی بین‌المللی قرارگرفته است.

وینگتنز و مبرگ[۳] (۲۰۱۱) ابعاد عینی و ذهنی پایداری اجتماعی را در پژوهشی تحت عنوان«بررسی پایداری اجتماعی: یادگیری از منظر توسعه‌ی شهری و شرکت‌ها و محصولات[٤]» نظر گرفته و بدین ترتیب، پایداری اجتماعی را شاخص‌هایی چون دسترسی، سرمایه‌ی اجتماعی، بهداشت و بهزیستی، انسجام اجتماعی(عینی و ذهنی)، توزیع عادلانه‌ی اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، ارتباط و حرکت، عدالت اجتماعی(درون و بین‌نسلی) و حس مکان و تعلق به مکان معرفی کرده‌اند.

سلماسی و کریمی فرد(۱۳۹٤) در پژوهشی تحت عنوان «تبیین معیارهای طراحی فضاهای فرهنگی با رویکرد پایداری اجتماعی و پویایی فضایی»، به تبیین معیارهای طراحی فضاهای فرهنگی

---

[۱] Thinh& et al

[۲] Evaluation of urban land-use structures with a view to sustainable development

[۳] Weingaertner&Moberg

[٤] Exploring Social Sustainability: Learning from Perspectives on Urban Development and Companies and Products

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

با رویکرد پایداری اجتماعی پرداخته‌اند و با استفاده از مطالعات میدانی که در مجموعه‌های فرهنگی تهران انجام داده‌اند، الگوهایی را در جهت توسعه‌ی پایدار اجتماعی فضاهای فرهنگی معرفی کرده‌اند.

نوابخش و پور موسوی(۱۳۹۲) به بررسی شاخص‌های توسعه‌ی پایدار اجتماعی کلان‌شهر تهران در تحقیق «بررسی تطبیقی شاخص‌های توسعه‌ی پایدار اجتماعی کلان‌شهر تهران با مطالعه‌ی موردی مناطق ٦ و ۱۰ تهران» پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق مشخص کرد که وضعیت عواملی مانند مشارکت شهروندی شهروندان، نحوه‌ی عملکرد اجرایی مدیریت شهری، میزان دسترسی به منابع و امکانات شهری و کیفیت محیط زندگی شهری از جمله مهترین شاخصه‌های توسعه پایدار اجتماعی می‌باشند.

ضرغامی(۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «اصول پایداری اجتماعی مجتمع‌های مسکونی در شهرهای ایرانی –اسلامی» به بررسی اصول پایداری اجتماعی مجتمع‌های مسکونی در شهرهای ایرانی- اسلامی می‌پردازد و با استفاده از نظریات خبرگان و روش تحلیل عاملی، شاخص‌های پایداری اجتماعی را در مجتمع‌های مسکونی معرفی می‌کند.

پورطاهری، سجاسی قیداری و صادقلو(۱۳۸۸) به سنجش و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان خدابنده در پژوهشی با عنوان «سنجش و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک رتبه‌بندی بر اساس تشابه به حل ایده‌آل فازی» پرداخته‌اند و با استفاده از مدل تاپسیس فازی، وضعیت ۲۱ روستا را از نظر شاخصه‌های پایداری اجتماعی مشخص می‌کنند.

با توجه به اهمیت پایداری اجتماعی در فضاهای عمومی، خصوصاً مجموعه‌های فرهنگیو از طرفی کمبود مطالعات صورت‌گرفته در این حوزه‌ی خاص، تحقیق پیش رو در نظر دارد تا ضمن شناخت مؤلفه‌های پایداری در مجموعه‌های فرهنگی، به ارزیابی این مؤلفه‌ها در مجموعه‌های فرهنگی معاصر کشور بپردازد.

چارچوب نظری پژوهش

مفهوم پایداری

از دهه‌ی ۱۹۸۰ به بعد، توسعه‌ی پایدار به عنوان مفهوم اصلی و بنیادی در راهبرد حفاظت سازمان ملل[1] و در گزارش برانت لند قرار گرفت. گزارش خانم برانت لند(۱۹۸۳)، توسعه‌ی پایدار را

[1] United Nation World Conservation Strategy

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

"توسعه‌ای که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن توانایی‌های آینده برای برآوردن نیازهای خودشان" تعریف می‌کند، بیان نمود(فرهودی و تیموری،۱۳۹۰: ۹۰ به نقل از برانتلند، ۱۹۸۷: ٤۳). گزارش برانت لند، در واقع به نوعی ضرورت بازبینی را در ارتباط با شیوه‌ی حاکمیت و زندگی آشکار کرد. تحقق توسعه‌ی پایدار در ارتباط با فراگیری آن است. به عبارت دیگر، توسعه به شیوه‌ای صورت می‌پذیرد که بتواند بخش‌های وسیعی از یک جامعه را بهره‌مند سازد؛ بنابراین، قبل از آنکه هر تصمیمی اتخاذ شود، نیاز است تا آثار آن بر جامعه، محیط و اقتصاد بررسی شود. همچنین، توجه به این نکته ضروری است که برنامه‌ها و کارهای اجرایی صورت‌گرفته در یک نقطه، علاوه بر آثار محلی خود، آثار فرامحلی نیز خواهد داشت که بر سایر مناطق نیز اثرگذار و علاوه براین، تصمیماتی که در زمان حال صورت می‌گیرد، بر نسل‌های آتی نیز تأثیرگذار خواهد بود(بریدلید[۱]، ۲۰۰۹: ۱٤۲).

در سال ۱۹۹۲ در اجلاس سازمان ملل در شهر ریودوژانیرو[۲] تحت عنوان "اجلاس سران زمین[۳]" سندی در همین رابطه توسط ۱۸۷ کشور به امضاء رسید که به عنوان دستور کار ۲۱ انتشار یافت. اولین مفهوم اصلاح‌شده توسعه‌ی پایدار در دنیا به وسیله‌ی برنامه زیست‌محیطی "صندوق حیات‌وحش جهانی[٤]"، اتحادیه‌ی بین‌المللی برای حفاظت از منابع طبیعی در سال ۱۹۸۰ میلادی بیان گردید. مفهوم توسعه‌ی پایدار به‌طور رسمی از سال ۱۹۸۷، پس از طرح آن در مجمع عمومی سازمان ملل و مورد پذیرش قرارگرفتن اکثر کشورهای عضو رایج شد(سلماسی و کریمی فرد، ۱۳۹٤: ۲۳۹).

پذیرش راهبرد توسعه‌ی پایدار در ابعاد جهانی و تمایل به بهره‌گیری از آن در بخش‌های مختلف، لزوم تدوین و طراحی روشی جامع و فراگیر را در دستیابی به این راهبرد تقویت می‌نماید. از سوی دیگر، پیچیدگی ذاتی در روابط اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیست و تأثیر اساسی آن بر جامعه، نیازمند به‌کارگیری مدلی کارآ در سیستم‌های شهری شده است(استادی جعفری و رصافی، ۱۳۹۱: ۱۱). از این رو برنامه‌ریزان در پی دستیابی به شرایطی هستند تا امکان بسترسازی توسعه‌ی پایدار انسانی و بهبود رفاه اجتماعی شهروندی فراهم گردد. با این حال اگرچه هنوز اختلاف‌نظرهایی در مورد معنای دقیق توسعه‌ی پایدار وجود دارد؛ اما بسیاری از تعاریف در این موضوع که توسعه‌ی پایدار به دنبال

[۱] Breidlid

[۲] Rio de Janeiro

[۳] Earth Summit

[٤] world wildlife fund

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

دستیابی هم‌زمان به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است، اتفاق‌نظر دارند(آزاپاگیک و پردان[۱]، ۲۰۰۰: ۲٤۳).

امروزه مفهوم توسعه‌ی پایدار تقریباً یک معنای ضمنی و صرفاً زیست‌محیطی سازمان‌یافته نیست، بلکه بنا به تعریف سازمان ملل در یک رشته کنفرانس‌ها و اجلاس‌های ترتیب داده‌شده، عباراتی نظیر "توسعه‌ی پایدار زیست‌محیطی"، "توسعه‌ی پایدار اجتماعی" و "توسعه‌ی پایدار اقتصادی" را هم می‌توان برای آن به‌کار برد. این عبارات منعکس‌کننده‌ی یک نوع تقسیم‌بندی ساماندهی‌شده به وسیله-ی سازمان ملل و ساختارهای دولتی و دانشگاهی آن است. توسعه‌ی پایدار از منطقی کارآمد برخوردار خواهد بود که سه بعد آن یعنی اقتصاد، محیط‌زیست و اجتماع در ارتباط متقابل با هم مورد بحث و توجه قرار می‌گیرند(هانتر[۲] و همکاران، ۲۰۰۷: ۱۷۰).

لذا نگاه توسعه‌ی پایدار، صرفاً توجه به ابعاد زیست‌محیطی و یا اقتصادی نیست؛ بلکه مباحث اجتماعی، دریچه‌ی جدیدی را جهت دست‌یافتن به توسعه‌ی پایدار گشوده است. امروزه، پایداری اجتماعی به عنوان یک جزء اساسی از توسعه‌ی پایدار مورد توجه ویژه‌ی سیاستمداران و برنامه‌ریزان قرار گرفته است و در فرایند برنامه‌ریزی شهری توجه به مباحث اجتماعی، اجتناب‌ناپذیر بوده و جز جدایی‌ناپذیر طرح‌های شهری محسوب می‌شود.

پایداری اجتماعی

یکی از ابعاد مهم توسعه‌ی پایدار، همانا پایداری اجتماعی است که به دلیل ماهیت خود کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. تاکنون دامنه‌ی گسترده‌ای از مفاهیم در خصوص پایداری اجتماعی همچون سرمایه‌ی اجتماعی، اجتماعات پایدار، تاب‌آوری اجتماعی، توسعه‌ی اجتماعی، ظرفیت اجتماعی و رفاه و محرومیت اجتماعی صورت گرفتهکه حاصل تغییر نگرش به مفهوم توسعه به معنای عام و توسعه‌ی روستایی به معنای خاص آن بوده است(بارن و گانتلت[۳]، ۲۰۰۳: ٤-۵).

[۱] Azapagic&Perdan

[۲] Hunter

[۳] Barron &Gauntlett

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی یک- ابعاد و شاخصه‌های پیشنهادی پایداری(مأخذ: منابع در دسترس، ۱۳۹٦)

کنفرانس	سال	بعد	شاخص
OECD	۱۹۹٦	**جمعیت و مهاجرت**	تراکم، تغییرات، ساختار، خانوار، جامعه
		برابری و رفاه اجتماعی	درآمد، مسکن، سواد، سلامتی، امنیت
		عملکرد و ساختار اقتصادی	نیروی کار، اشتغال، تولیدات، سرمایه‌گذاری
		پایداری و محیط	توپوگرافی و اقلیم، تغییر کاربری اراضی، محل سکونت و نوع آن، خاک و آب، کیفیت هوا
UN/PCSD	۱۹۹۷	**اجتماعی**	مقابله با فقر، ارتقاء سواد، آگاهی عمومی و آموزش، مراقبت و ارتقاء سلامتی انسان، ارتقاء پایداری توسعه‌ی سکونت‌گاه‌های انسانی، همیاری و سرمایه‌ی اجتماعی
		اقتصادی	تغییر الگوی مصرف، منابع مالی و مکانیسم آن
		زیست‌محیطی	آب، زمین، منابع طبیعی، اتمسفر، پسماندها
		نهادی و تشکیلاتی	همگرایی در سیاست‌گذاری‌های محیطی و توسعه، آگاهی برای توسعه‌ی پایدار، قوانین بین‌المللی زیست‌محیطی، اطلاعات برای تصمیم‌گیری، تقویت نقش گروه‌های مدنی
کمیته امور اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل	۲۰۰۰	**اجتماعی**	سواد، اشتغال، سلامت ذخایر آب، خانوار، کیفیت زندگی، میراث فرهنگی، توزیع درآمد و فقر، نرخ جرائم، جمعیت، دسترسی به منابع و...
		اقتصادی	انرژی، مدل‌های تولید و هزینه، مدیریت پسماندها، حمل‌ونقل، معدن‌کاوی، ساختار اقتصادی و توسعه، تجارت و بهره‌وری
		محیطی	کیفیت و پاکی آب، کشاورزی و آذوقه، شهرنشینی، اراضی ساحلی، وضعیت اکولوژیکی دریاها، ماهی‌گیری، آلودگی هوا، پایداری توریسم، پایداری مدیریت جنگل
		نهادی و تشکیلاتی	همگرایی در سیاست‌گذاری، بازسازی ظرفیت‌ها، دسترسی عموم به اطلاعات، قراردادهای همکاری بین‌المللی، مشارکت عمومی، سازمان‌های قانونی و قانون‌گذار
رهیافت پیشنهادی توسعه پایدار (سازمان ملل)	۲۰۰۲	**طبیعی**	تعادل وابسته به آب‌شناسی، کیفیت آب، کیفیت هوا، تغییرات پوشش گیاهی، استفاده از خاک، فرسایش، مراقبت از منظر طبیعی
		اجتماعی	سواد، سلامتی، مراقبت پزشکی، فقر، دسترسی به آب شرب، تأسیسات فاضلاب، برق
		اقتصادی	اشتغال، تولید ناخالص، ارزیابی محیط
اهداف توسعه پایدار اجلاس ریو+۲۰	۲۰۱۲	**اجتماعی**	مبارزه با فقر، گرسنگی، زندگی سالم و توسعه پایدار، کیفیت در آموزش، تساوی جنسیتی، کاهش تبعیض، دسترسی به عدالت برای همه، تأکید بر مشارکت جهانی
		محیطی	مدیریت پایدار آب و تخلیه‌ی فاضلاب، انرژی ارزان وپایدار، ساخت شهرپایدار و ایمن، مبارزه با تغییرات آب و هوا، استفاده پایدار از دریاها و اقیانوس‌ها، توسعه‌ی جنگل‌ها و بیابان‌زدایی
		اقتصادی	توسعه‌ی کشاورزی، توسعه‌ی رشد پایدار جامعه، ایجاد فرصت‌های شغلی، توسعه‌ی نوآوری و صنعت، تولید پایدار

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

پایداری اجتماعی تحت عنوان زندگی سالم و بارور و هماهنگ با طبیعت تعریف‌شده است. در این تعریف، بقا و حیات جامعه، همگام با حفظ کیفیت محیطی و مرتبط با نظام‌های اقتصادی در جهت دستیابی به بالاترین سطح رضایت از زندگی است(جی تی زد[۱]، ۲۰۰٤: ۲). بر اساس دیدگاه‌های جامعه‌شناسان، بازیگران اصلی در فرایند توسعه، انسان‌ها هستند که الگوهای سازمان اجتماعی آن‌ها به منظور تعیین راه حل‌ها و تدابیر مناسب در جهت دستیابی به توسعه‌ی پایدار نقش عمده‌ای را ایفا می‌کند. در واقع، تجربه نشان می‌دهد که بی‌توجهی به عوامل اجتماعی در خلال فرایند توسعه، اثربخشی برنامه‌ها و پروژه‌های گوناگون توسعه‌ای را با مخاطره جدی مواجه می‌سازد(زال، ۱۳۸٦: ۱٦).

تلاش‌های اخیر درزمینه‌ی تعریف، سازمان‌دهی و عملیاتی‌نمودن پایداری اجتماعی منجر به شناسایی سه گرایش در تعریف پایداری اجتماعی شده است: الف-پایداری توسعه که به دنبال اهدافی نظیر نیازهای اساسی، ایجاد و حفظ سرمایه‌ی اجتماعی، عدالت و برابری است. ب- پایداری واسطه‌ای که درباره‌ی تغییرات رفتار اجتماعی که منجر به رسیدن به اهداف زیستی – فیزیکی توسعه‌ی پایدار می‌شود، بحث می‌کند. ج-پایداری حفاظتی که موضوع آن حفظ ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی در حال تغییر جوامع و شناسایی روش‌های مقابله‌ی مردم در برابر تغییرات است. این سه جنبه از پایداری اجتماعی ضمن تضادهای موجود، ویژگی‌های مشابه نیز دارند و در کشورها و جوامع گوناگون به فراخور سطح توسعه و شرایط اجتماعی-اقتصادی مورد توجه قرارگرفته‌اند(والانس[۲] و همکاران، ۲۰۱۱: ۳٤۲).

تعریف مکینزی از پایداری اجتماعی که آن را شرایط مثبتی که بااحساسی قوی از وجود انسجام اجتماعی و برابری در دسترسی به خدمات اساسی شامل بهداشت، آموزش، حمل‌ونقل، مسکن و تفریح می‌داند را می‌توان در زمره‌ی گرایش اول برشمرد(مکنزی، ۲۰۰٤: ۱۵). در حالیکه تعریف پایداری اجتماعی به حفظ سرمایه‌های اجتماعی اعم از اخلاقیات، فرهنگ، سازمان‌دهی و ذخایر اجتماعی- سیاسی به گرایش سوم نزدیک است(متوسلی، ۱۳۸۲: ۵۷-۵۸).

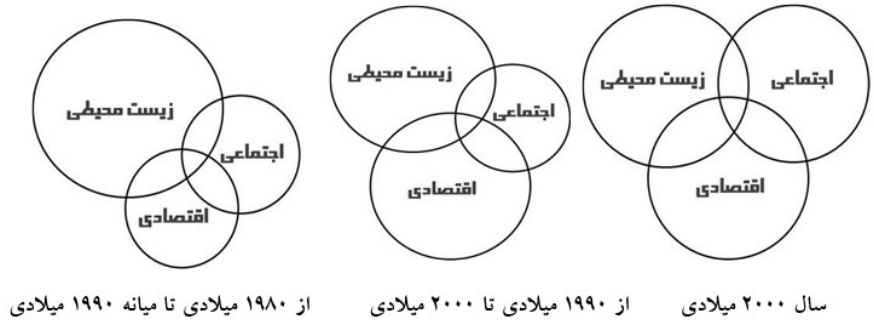
در تعریف پایداری اجتماعی، گروهی از محققان به چهار عنصر اصلی و تعیین‌کننده اشاره کرده‌اند: عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت و امنیت. در این معنا، مؤلفه‌هایی چون

[۱] GTZ

[۲] Vallance

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

فرصت‌های برابر و توأم با پیشرفت برای تمامی انسان‌ها، زندگی همراه با تعاون و همکاری، فرصت‌های برابر برای تمامی افراد در جهت ایفای نقش‌های اجتماعی به همراه امنیت امرار معاش و ایمنی سکونت‌گاه‌های انسانی در برابر مخاطرات طبیعی، مبنای سنجش پایداری اجتماعی قرار گرفته‌اند(دی اف آی دی[۳]، ۲۰۰۲: ۲).

نمودار شماره‌ی یک- ابعاد مختلف توسعه‌ی پایدار و اهمیت نسبی هر یک از این حوزه‌ها
(مأخذ: نسترن و دیگران، ۱۳۹۲: ۱٦۰ به نقل از کولانتونیو و لن[٤]، ۲۰۰۷: ٤)

در نهایت می‌توان چنین گفت که پایداری اجتماعی به چگونگی ارتباط میان افراد، جامعه و جوامع توجه داشته استکه برای دستیابی به این هدف، مدل‌هایی از توسعه انتخاب می‌شود. البته، با توجه به مرزهای فیزیکی موجود، در عمل باید گفت پایداری اجتماعی ناشی از اقداماتی در زمینه‌ی موضوعات اساسی، همچون عرصه‌های اجتماعی افراد و جامعه بوده و لذا دامنه‌ای از توسعه‌ی مهارت‌ها و نابرابری‌ها در زمینه‌ی زیست‌محیطی و فضایی را در برگرفته است(کولانتونیو و همکاران، ۲۰۰۹: ۳). در این میان می‌توان برای سنجش پایداری اجتماعی غیر از معیارهای سنتی مانند عدالت و سلامتی، نقش مؤلفه‌های کالبدی را در دستیابی به پایداری اجتماعی در مجموعه‌های معماری بررسی کرد.

شاخص‌های پایداری اجتماعی

اندازه‌گیری و ارزیابی پیشرفت در سیاست‌های توسعه‌ی پایدار در دهه‌ی اخیر مورد توجه پژوهشگران بوده است. در این زمینه استفاده از شاخص‌ها یکی از ضروری‌ترین ابزارها برای ارزیابی

[۳] DFID

[٤] Colantonio& Lane

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

میزان پیشرفت به سوی توسعه‌ی پایدار مدنظر بوده است. هر جامعه، متناسب با شرایط خود از چارچوب‌های خاصی استفاده می‌کند که شامل چارچوب‌هایی مبتنی بر اهداف پایداری، فرآیندهای توسعه‌ی پایدار و .... می‌باشد(کندایلی[۵]، ۲۰۱۰: ۳۴۹). یکی از چالش‌های ارائه‌ی جوامع پایدار، مشکل شناسایی شاخص‌های مناسب برای اجرا می‌باشد(هال[۶]، ۲۰۱۲: ۱۲۷). به کمک این شاخص‌ها می‌توان جنبه‌های کلیدی و مؤثر از شرایط جامعه را شناسایی و تعادل بین فرآیندهای توسعه و اهداف جامعه را ارزیابی کرد و در نهایت این اطلاعات را برای تصمیم‌گیری بهتر در اختیار برنامه‌ریزان، معماران و افکار عمومی قرارداد. در جدول ۲ به برخی از مطالعات در خصوص معرفی شاخص‌های پایداری اجتماعی و یافته‌های آن‌ها اشاره می‌گردد.

جدول شماره‌ی دو- خلاصه‌ای از دیدگاه پژوهشگران در مورد شاخص‌های پایداری اجتماعی(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶)

ردیف	پژوهشگران	سال	عنوان پژوهش	شاخص‌های معرفی‌شده
۱	تین و همکاران	۲۰۰۲	Conceptualising Socially Sustainable Development	عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت و امنیت
۲	براملی و همکاران	۲۰۰۶	What is social sustainability and how do our existing urban forms perform in nurturing it.	عدالت اجتماعی، پایداری جامعه(تعامل، مشارکت، حس مکان، امنیت)
۳	کولانتونیو	۲۰۰۸	Social Sustainability: Linking Research to Policy and Practice	نیازهای اولیه و اساسی، اشتغال، آموزش، برابری و عدالت، هویت، حس مکان، خوشبختی، رفاه و کیفیت زندگی
٤	گلاسون و وود	۲۰۰۹	Urban regeneration and impact assessment for social sustainability.	شبکه‌های اجتماعی، مشارکت، حس مکان و امنیت
۵	وینگتز و مبرگ	۲۰۱۱	EXPLORING Social Sustainability: Learning from Perpectives on Urban Development and Companies and Products.	دسترسی، سرمایه‌ی اجتماعی، بهداشت و بهزیستی، انسجام اجتماعی، توزیع عادلانه اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، عدالت، حس مکان و تعلق
٦	مورفی	۲۰۱۲	The Social Pillar of Sustainable Development: A Literature Review and Framework for Policy Analysis.	عدالت، مشارکت، آگاهی برای پایداری و همبستگی اجتماعی(روابط درونی جامعه)

شاخص‌های کالبدی پایداری اجتماعی

در فرآیند برنامه‌ریزی شهری توجه به مباحث اجتماعی اجتناب‌ناپذیر بوده و جزء جدایی‌ناپذیر طرح‌های شهری به حساب می‌آید. با تعیین ابعاد پایداری اجتماعی می‌توان رویه‌های مؤثر بر مباحث

[۵] Kondyli

[۶] Hall

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

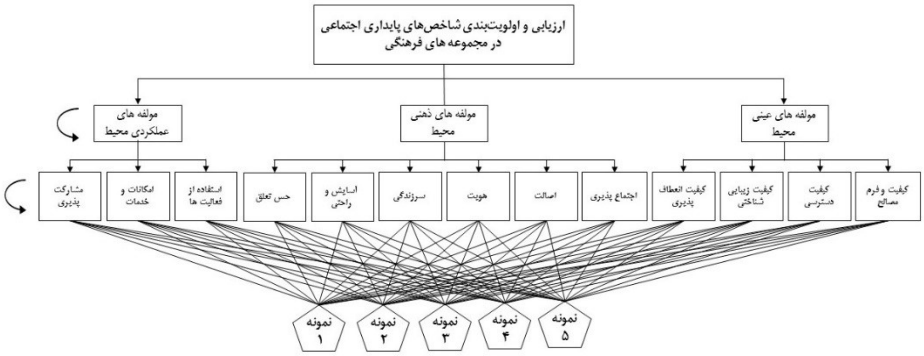
اجتماعی جامعه را بررسی و شناسایی کرد. به گفته‌ی دیگر، شناخت ابعاد پایداری با توجه به مطالعات زمینه‌ای می‌تواند به عنوان یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین ابزار در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری محسوب شود. از طرفی، گستردگی، پیچیدگی و تنوع شاخص‌های پایداری ایجاب می‌کند تا این شاخص‌ها برحسب نقش و عملکرد آن‌ها در گروه‌های مختلف دسته‌بندی و تجزیه تحلیل شوند.

در زمینه‌ی پایداری اجتماعی تاکنون دیدگاه‌های مختلفی از سوی برنامه‌ریزان و سیاست‌مداران ارائه شده است، اما شاخص‌های کالبدی پایداری اجتماعی در فضاهای معماری کمتر مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر این به نظر می‌رسد هیچ اجماع نظری در مورد معیارها و دیدگاه‌ها در تعریف شاخص‌های کالبدی وجود ندارد. برای بررسی عوامل کالبدی – فضایی و سنجش میزان مطلوبیتشان در این تحقیق، از سه مؤلفه‌ی عینی، ذهنی و عملکردی محیط بهره گرفته شده است. هر یک از این مؤلفه‌ها بیانگر کیفیت‌هایی از محیط است که برای شناسایی آن‌ها از بررسی نظریات موجود، مشاهدات زمینه‌ای نمونه‌ها که در این تحقیق فرهنگسراهای شهر تهران می‌باشند و پرسش-نامه استفاده شده است. جدول ۳ معیارها و زیر معیارهای پیشنهادی را که بر اساس مطالعات ذکرشده به‌دست‌آمده، معرفی می‌کند.

جدول شماره‌ی سه- معرفی معیارهای اصلی و زیر معیارهای پیشنهادی(مأخذ:نگارندگان، ۱۳۹٦)

هدف	اصول(W1)	معیارها(W2)	منابع
ارزیابی و اولویت‌بندی شاخص‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی	مؤلفه‌های عینی محیط	کیفیت فرم و مصالح	جمعه‌پور و ابراهیمی،۱۳۹٤ شجاعی و پرتوی،۱۳۹٤ ستاری فرد،۱۳۹٤ پدرام، اولیاء و وحید زاده،۱۳۹۰ جهانبانی و پرتوی،۱۳۹۰ جوان فروزنده و مطلبی،۱۳۹۰ Esroymson, et al,2000 Loukait, et al,1998 Van raaji,1983 Salingaros,2006 Weingaertner, 2001 -Bramley,2006 -colantonio,2008
		کیفیت دسترسی	
		کیفیت زیبایی‌شناختی	
		کیفیت انعطاف‌پذیری	
	مؤلفه‌های ذهنی محیط	اجتماع‌پذیری	
		اصالت	
		هویت	
		سرزندگی	
		آسایش و راحتی	
		حس تعلق	
	مؤلفه‌های عملکردی محیط	استفاده از فعالیت‌ها	
		امکانات و خدمات	
		مشارکت‌پذیری	

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

نمودار شماره‌ی دو- نمودار شبکه‌ای ANP پیشنهادی(مأخذ:نگارندگان، ۱۳۹۶)

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش بر اساس هدف، از نوع کاربردی و ازنظر ماهیت، توصیفی- تحلیلی می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق در دو مرحله صورت گرفت:

در مرحله‌ی اول با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، پیشینه‌ی مربوط به موضوع و چهارچوب نظری تحقیق شناخته شد. در گام بعدی با استفاده از اطلاعات به‌دست‌آمده، مدل تحلیلیاز شاخص‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی ارائه گردید. سپسپرسش‌نامه‌ای با استفاده از برنامه سوپر دیژن[۷]تهیه شد و میان ۱۵نفر از خبرگان و اساتید دانشگاه،معماران و شهرسازان توزیع گردید.

در مرحله‌ی دوم که به‌شکل پیمایشی و میدانی صورت گرفت،معیارهای به‌دست‌آمده از مرحله‌ی اول، در محدوده، مورد ارزیابی قرار گرفت.

جامعه‌ی آماری این پژوهش، مجموعه‌های فرهنگی شهر تهران می‌باشد که از این میان تعداد ۵ مجموعه با توجه به متغیرهای مورد بررسی، از طریق نمونه‌گیری هدف‌دار انتخاب شده‌اند. این مجموعه‌ها عبارت‌اند از: نیاوران، خاوران، بهمن، ارسباران، شفق، اشراق و سرو.

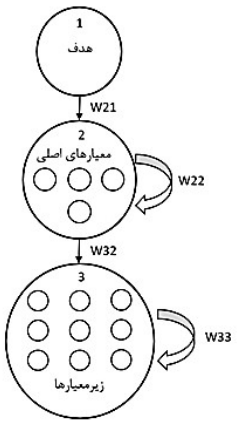
برای تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها و تعیین اولویت‌بندی معیارها و زیر معیارها و ارزیابی معیارهای به‌دست‌آمده در محدوده‌ی مطالعاتی،به دلیل وابستگی متقابل ارکان توسعه‌ی پایدار اجتماعی نسبت به هم، از تکنیک تحلیل شبکه‌ای فازی(ANP) استفاده گردید. مدل فرایند تحلیل

[۷] Super decision

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

شبکه‌ای(ANP) از مجموعه مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره است که در یک دهه‌ی اخیر در سطح دنیا گسترش یافته و کاربرد زیادی در علوم مختلف طبیعی و انسانی دارد. این مدل ادامه و تغییریافته‌ی مدل فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی(AHP) است و پایه و اساس آن ارتباط و وابستگی‌هایی است که معیارها با هم و یا با سایر معیارها می‌توانند داشته باشند و ارتباطات آن‌ها به صورت شبکه‌ای خواهد بود(زبردست، ۱۳۸۹: ۸۰).

فرآیند تحلیل شبکه‌ای(ANP) هر موضوع و مسئله‌ای را به مثابه‌ی " شبکه‌ای" از معیارها، زیر معیارها و گزینه‌ها می‌داند که با یکدیگر در خوشه‌هایی جمع شده‌اند. تمامی عناصر در یک شبکه می‌توانند به هر شکل، دارای ارتباط با یکدیگر باشند. به عبارت دیگر، در یک شبکه، بازخورد و ارتباط متقابل بین و میان خوشه‌ها امکان‌پذیر است(گارسیا-ملون[۸]، ۲۰۰۸: ۱٤٥). بنابراین ANP را می‌توان متشکل از دو قسمت دانست: سلسله‌مراتب کنترلی و ارتباط شبکه‌ای. سلسله‌مراتب کنترلی ارتباط بین هدف، معیارها و زیر معیارها را شامل شده و بر ارتباط درونی سیستم تأثیرگذار است و ارتباط شبکه‌ای وابستگی بین عناصر و خوشه‌ها را شامل می‌شود(ساتی[۹]، ۱۹۹۱: ۱).این قابلیت ANP امکان درنظرگرفتن وابستگی‌های متقابل بین این عناصر را فراهم آورده و در نتیجه نگرش دقیقی به مسائل پیچیده‌ی شهرسازی و معماری ارائه می‌کند. تأثیر عناصر بر عناصر دیگر در یک شبکه توسط یک سوپر ماتریس در نظر گرفته می‌شود(نمودار ۳).

نمودار شماره‌ی سه- ارتباط و وابستگی‌های بین معیارها و زیرمعیارها در مدل مکان‌یابی موردنظر(زبردست، ۱۳۸۹: ۸۳)

[۸]Garcia-Melon

[۹]Saaty

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

اهداف پژوهش

هدف کلی: هدف اصلی این تحقیق، شناخت مؤلفه‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر کشور می‌باشد.

اهداف جزئی:

- ارائه‌ی مدل تحلیلی از شاخص‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر.
- اولویت‌بندی معیارها و زیر معیارهای پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی.
- ارزیابی مؤلفه‌های پایداری در مجموعه‌های فرهنگی معاصر کشور.

سؤالات پژوهش

با توجه به مطالب عنوان‌شده، سؤالات تحقیق حاضر این‌گونه مطرح می‌گردد:

۱. پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر کشور دارای چه معیارهایی است؟

۲. آیا این معیارها دارای وزن و اهمیت یکسانی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر کشور هستند؟

۳. مجموعه‌های فرهنگی مورد مطالعه دارای چه وضعیتی نسبت به این معیارها هستند؟

یافته‌ها و تجزیه تحلیل

تشکیل ماتریس‌های مقایسه‌ای و کنترل سازگاری آن‌ها

برخلاف فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی(AHP) که ارتباط بین معیارها، زیر معیارها و گزینه‌ها، سلسله‌مراتبی و یک‌سویه است؛ در فرآیند تحلیل شبکه‌ای، افزون بر ارتباط سلسله‌مراتبی، در بخش‌هایی از مدل ممکن است معیارها و زیر معیارها با یکدیگر ارتباط و وابستگی متقابل داشته باشند. فلذا لازم است که در این مرحله، با توجه به ساختار شبکه‌ای مدل(نمودار ۲) ساختار کلی سوپر ماتریس یا همان سوپر اولیه نیز مشخص گردد. در این مرحله ماتریس‌های مقایسه‌ای معیارهای اصلی، وابستگی معیارهای اصلی به یکدیگر، زیر معیارها و وابستگی زیر معیارها به یکدیگر تشکیل‌شده و سازگاری آن‌ها نیز کنترل گشته است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی چهار- ساختار سوپر ماتریس اولیه(غیر موزون)(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹٦)

خوشه ها

W=	هدف	معیارهای اصلی	زیرمعیار ها
هدف	0	0	0
معیارهای اصلی	W_{21}	W_{22}	0
زیرمعیار ها	0	W_{32}	W_{33}

جدول شماره‌ی پنج- وابستگی درونی معیارهای اصلی به یکدیگر(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹٦)

معیارها	OFE	SFE	PFE
مؤلفه‌های عینی محیط(OFE)	۰	۱	۱
مؤلفه‌های ذهنی محیط(SFE)	۱	۰	۱
مؤلفه‌های عملکردی محیط(PFE)	۱	۱	۰

جدول شماره‌ی شش- وابستگی درونی زیر معیارها به یکدیگر (مأخذ: نگارندگان،۱۳۹٦)

معیارها	QF&M	QA	QAE	QF	SO	OR	ID	VI	C&C	PA	AC	F&S	PO
کیفیت فرم و مصالح(QF&M)	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰
کیفیت دسترسی(QA)	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱
کیفیت زیبایی‌شناختی(QAE)	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۰
کیفیت انعطاف‌پذیری(QF)	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱
اجتماع‌پذیری(SO)	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱
اصالت(OR)	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
هویت(ID)	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰
سرزندگی(VI)	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱
آسایش و راحتی(C&C)	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱
حس تعلق(PA)	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱
استفاده از فعالیت‌ها(AC)	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱
امکانات و خدمات(F&S)	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
مشارکت‌پذیری(PO)	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

تشکیل ماتریس مقایسه‌ای و کنترل سازگاری آن‌ها

در این مرحله ماتریس‌های مقایسه‌ای معیارهای اصلی، وابستگی معیارهای اصلی به یکدیگر، زیر معیارها و وابستگی زیر معیارها به یکدیگر تشکیل شده و سازگاری آن‌ها نیز کنترل گشته است. این مراحل به شرح ذیل می‌باشند:

مقایسه‌ی دودویی معیارهای اصلی(ماتریس W_{21})

مقایسه‌ی دودویی معیارهای اصلی چهارگانه بر اساس ۹ کمیتی ساعتی(زبردست،۱۳۸۰: ۱۵) و به همان ترتیبی که در فرآیند سلسله‌مراتبی AHP مورد استفاده قرار می‌گیرد، انجام می‌شود. برای دستیابی به نتیجه‌ی مطلوب، از قضاوت‌های گروهی برای مقایسه‌ی دودویی معیارها استفاده شده است که با استفاده از میانگین هندسی، نظرات گروهی به دست می‌آید.

مقایسه دودویی وابستگی درونی معیارهای اصلی(ماتریس w_{22})

برای درک وابستگی‌های متقابل بین معیارهای اصلی، مقایسه‌ی دودویی بین معیارهای اصلی به منظور دستیابی به عناصر ماتریس w_{22} و بر اساس مقیاس ۹ کمیتی ساعتی انجام می‌شود. برای نحوه‌ی محاسبه‌ی ضریب اهمیت هر یک از معیارهای اصلی(با توجه به وابستگی بین آن‌ها)، مقایسه دودویی معیارهای اصلی دوگانه دیگر(با کنترل‌کردن معیار سوم) انجام می‌شود. نحوه‌ی سؤال‌کردن ضریب اهمیت در این مورد، به این ترتیب است: اهمیت نسبی "مؤلفه‌های ذهنی محیط" در مقایسه با "مؤلفه‌های عینی محیط" وقتی" مؤلفه‌های عملکردی" کنترل شود، چقدر است؟

مقایسه‌ی دودویی زیر معیارهای اصلی و وابستگی درونی آن‌ها(ماتریس w_{22}و w_{33})

مقایسه‌ی دودویی زیر معیارها و همچنین وابستگی درونی آن‌ها نیز با استفاده از مقیاس ۹ کمیتی ساعتی، همانند مراحل قبل انجام می‌شود.

جدول شماره‌ی هفت- ماتریس خوشه‌ای[۱۰](مأخذ: پردازش‌های مقاله، ۱۳۹۶)

هدف	معیار	زیر معیار	نمونه‌های موردی	
۰	۰	۰	۰	**هدف**
۱	۰,۵	۰	۰	**معیار**
۰	۰,۵	۰,۵	۰	**زیر معیار**
۰	۰	۰,۵	۰	**نمونه‌های موردی**

[۱۰] cluster matrix

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی هشت- مقیاس ۹ کمیتی ساعتی(مأخذ: زبردست،۱۳۸۰: ۱۷)

امتیاز شدت ارجحیت	تعریف
۱	ترجیح یکسان(Equally prefered)
۲	کمی مرجح(Moderately prefered)
۵	ترجیح بیشتر(Strongly prefered)
۷	ترجیح خیلی بیشتر(Very Strongly prefered)
۹	کاملاً مرجح(Exteremelyprefered)
۲،٤،٦،۸	ترجیحات بینابین(وقتی حالت‌های میانه وجود دارد)

کنترل سازگاری

آقای ساعتی سه حد را برای ضریب ناسازگاریمطرح نموده است. اگر ماتریس مقایسه‌ی ابعاد سه در سه باشد، حد ضریب ناسازگاری قابل قبول ۰/۰۵ خواهد بود و اگر ماتریس دارای ابعاد چهار در چهار باشد، حد ضریب ناسازگاری قابل قبول ۰/۰۸ است و برای سایر ابعاد ماتریس این حد برابر با ۰/۱ خواهد بود. اگر ضریب ناسازگاری بیش از حدود تعیین‌شده باشد باید در قضاوت‌ها، تجدیدنظر صورت گیرد(ساتی، ۱۹۹۹: ۱۱۸). این مورد در تمامی مراحل تحلیل رعایت شده است.

محاسبه‌ی سوپر ماتریس حد

برای محاسبه‌ی سوپر ماتریس حد مراحل زیر طی گردید:

تشکیل سوپر ماتریس ناموزون[۱۱]

با توجه به اینکه که کلیه‌ی ماتریس‌های مقایسه‌ای موجود در ساختار سوپر ماتریس ناموزون($w_{21},w_{22},w_{32},w_{33}$) محاسبه شده و سازگاری آن‌ها نیز کنترل شده است، می‌توان با جایگزین‌کردن این ماتریس‌ها در سوپر ماتریس اولیه(جدول٤)، سوپر ماتریس ناموزون را به شرح جدول ۹ به دست آورد. برای تبدیل سوپر ماتریس ناموزون به سوپر ماتریس موزون باید سوپر ماتریس ناموزون را در ماتریس خوشه‌ای(جدول۷) ضرب کرد. ماتریس خوشه‌ای میزان تأثیرگذاری هر یک از خوشه‌ها، برای دستیابی به اهداف مطالعه را منعکس می‌کند.

[۱۱] limit supermatrix

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

محاسبه‌ی سوپر ماتریس موزون[۱۲]

حال برای به دست آوردن سوپر ماتریس موزون، هر یک از عناصر خوشه‌های ستونی سوپر ماتریس ناموزون، در بردار اهمیت نسبی آن خوشه(از ماتریس خوشه‌ای) باید ضرب شود. سوپر ماتریس موزون به‌دست‌آمده تصادفی است؛ یعنی، جمع عناصر ستونی آن یک است. سوپر ماتریس موزون این مطالعه در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول شماره‌ی نه- سوپر ماتریس ناموزون(مأخذ: پردازش‌های مقاله، ۱۳۹۶)

		GOAL	FACTORS			CRITERIA													CASES				
		الویت بندی	OFE	SFE	PFE	QF&M	QA	QAE	QF	SO	OR	ID	VI	C&C	PA	AC	F&S	PO	A	B	C	D	E
GOAL	الویت بندی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FACTORS	OFE	0.326	0	0.666	0.249	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	SFE	0.367	0.666	0	0.750	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	PFE	0.306	0.333	0.333	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CRITERIA	QF&M	0	0.193	0	0	0	0	0.131	0	0.106	0.252	0.162	0.120	0	0.086	0	0	0	0	0	0	0	0
	QA	0	0.193	0	0	0	0	0	0.115	0.097	0	0	0.137	0.142	0.080	0.114	0.155	0.101	0	0	0	0	0
	QAE	0	0.399	0	0	0.155	0	0	0	0.118	0.427	0.211	0.161	0	0.098	0	0	0	0	0	0	0	0
	QF	0	0.213	0	0	0	0.112	0	0	0.121	0	0	0.138	0.172	0.092	0.158	0.192	0.133	0	0	0	0	0
	SO	0	0	0.200	0	0.207	0.137	0.206	0.140	0	0	0	0.155	0	0.103	0.159	0.216	0.138	0	0	0	0	0
	OR	0	0	0.154	0	0.155	0	0.153	0	0	0	0.235	0	0	0.086	0	0	0	0	0	0	0	0
	ID	0	0	0.154	0	0.155	0	0.173	0	0	0.319	0	0	0.182	0.086	0	0	0	0	0	0	0	0
	VI	0	0	0.164	0	0.152	0.136	0.150	0.136	0.111	0	0	0	0	0.099	0	0	0.133	0	0	0	0	0
	C&C	0	0	0.125	0	0.174	0.107	0	0.108	0	0	0.174	0	0	0.080	0.124	0	0.101	0	0	0	0	0
	PA	0	0	0.200	0	0	0.137	0.184	0.140	0.125	0	0.214	0.140	0.182	0	0.159	0	0.138	0	0	0	0	0
	AC	0	0	0	0.250	0	0.114	0	0.124	0.111	0	0	0	0.162	0.087	0	0.233	0.122	0	0	0	0	0
	F&S	0	0	0	0.200	0	0.122	0	0.101	0.097	0	0	0	0	0	0.132	0	0.130	0	0	0	0	0
	PO	0	0	0	0.548	0	0.130	0	0.132	0.110	0	0	0.146	0.157	0.098	0.150	0.202	0	0	0	0	0	0
CASES	A	0	0	0	0	0.204	0.197	0.219	0.190	0.199	0.187	0.172	0.212	0.2	0.202	0.186	0.185	0.197	0	0	0	0	0
	B	0	0	0	0	0.216	0.209	0.195	0.20	0.211	0.225	0.209	0.187	0.2	0.202	0.197	0.222	0.209	0	0	0	0	0
	C	0	0	0	0	0.180	0.185	0.182	0.202	0.188	0.175	0.172	0.187	0.2	0.189	0.197	0.172	0.185	0	0	0	0	0
	D	0	0	0	0	0.204	0.197	0.207	0.202	0.2	0.2	0.222	0.2	0.211	0.215	0.209	0.209	0.197	0	0	0	0	0
	E	0	0	0	0	0.192	0.209	0.195	0.202	0.2	0.212	0.222	0.212	0.188	0.189	0.209	0.209	0.209	0	0	0	0	0

[۱۲] weighted super matrix

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی ده- سوپر ماتریس موزون(مأخذ: پردازش‌های مقاله، ۱۳۹٦)

		GOAL	FACTORS			CRITERIA													CASES				
		الویت بندی	OFE	SFE	PFE	QF &M	QA	QAE	QF	SO	OR	ID	VI	C&C	PA	AC	F&S	PO	A	B	C	D	E
GOAL	الویت بندی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FACTORS	OFE	0.326	0	0.333	0.124	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	SFE	0.367	0.333	0	0.375	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	PFE	0.306	0.166	0.166	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CRITERIA	QF&M	0	0.096	0	0	0	0	0.065	0	0.053	0.126	0.081	0.060	0	0.043	0	0	0	0	0	0	0	0
	QA	0	0.096	0	0	0	0	0	0.057	0.048	0	0	0.068	0.0711	0.040	0.057	0.077	0.050	0	0	0	0	0
	QAE	0	0.199	0	0	0.077	0	0	0	0.059	0.213	0.105	0.080	0	0.049	0	0	0	0	0	0	0	0
	QF	0	0.106	0	0	0	0.056	0	0	0.060	0	0	0.069	0.086	0.046	0.079	0.096	0.066838	0	0	0	0	0
	SO	0	0	0.100	0	0.103	0.068	0.103	0.070	0	0	0	0.077	0	0.051	0.079	0.108	0.069	0	0	0	0	0
	OR	0	0	0.077	0	0.077	0	0.076	0	0	0	0.117	0	0	0.043	0	0	0	0	0	0	0	0
	ID	0	0	0.077	0	0.077	0	0.086	0	0	0.159	0	0	0.091	0.043	0	0	0	0	0	0	0	0
	VI	0	0	0.082	0	0.076	0.068	0.075	0.068	0.055	0	0	0	0	0.049	0	0	0.066	0	0	0	0	0
	C&C	0	0	0.062	0	0.087	0.053	0	0.054	0	0	0.087	0	0	0.040	0.062	0	0.050	0	0	0	0	0
	PA	0	0	0.100	0	0	0.068	0.092	0.070	0.062	0	0.107	0.070	0.091	0	0.079	0	0.069	0	0	0	0	0
	AC	0	0	0	0.125	0	0.057	0	0.0622	0.055725	0	0	0	0.081	0.043	0	0.116	0.061	0	0	0	0	0
	F&S	0	0	0	0.100	0	0.061	0	0.0509	0.048	0	0	0	0	0	0.066	0	0.065	0	0	0	0	0
	PO	0	0	0	0.274	0	0.065	0	0.066	0.055	0	0	0.073	0.078	0.049	0.075	0.101	0	0	0	0	0	0
CASES	A	0	0	0	0	0.102	0.098	0.109	0.095	0.099	0.093	0.086	0.106	0.1	0.101	0.093	0.092	0.098	0	0	0	0	0
	B	0	0	0	0	0.108	0.104	0.097	0.101	0.105	0.112	0.104	0.093	0.1	0.101	0.098	0.111	0.104	0	0	0	0	0
	C	0	0	0	0	0.090	0.092	0.091	0.101	0.094	0.087	0.08	0.093	0.1	0.094	0.098	0.08	0.092	0	0	0	0	0
	D	0	0	0	0	0.102	0.098	0.103	0.101	0.1	0.1	0.111	0.1	0.105	0.107	0.104	0.104	0.098	0	0	0	0	0
	E	0	0	0	0	0.096	0.104	0.097	0.101	0.1	0.106	0.111	0.106	0.094	0.094	0.104	0.104	0.104	0	0	0	0	0

جدول شماره‌ی یازده- سوپر ماتریس حد(مأخذ: پردازش‌های مقاله، ۱۳۹٦)

		GOAL	FACTORS			CRITERIA													CASES				
		الویت بندی	OFE	B	SFE	QF&M	QA	QAE	QF	SO	OR	ID	VI	C&C	PA	AC	F&S	PO	D	E	F	G	H
GOAL	الویت بندی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FACTORS	OFE	0.000	0.000	0.0003	0.0003	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	SFE	0.000	0.000	0.0004	0.0004	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	PFE	0.000	0.000	0.0002	0.0002	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CRITERIA	QF&M	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0.031	0	0	0	0	0
	QA	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0.038	0	0	0	0	0
	QAE	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0	0	0	0	0
	QF	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0	0	0	0	0
	SO	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055947	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0.055	0	0	0	0	0
	OR	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022934	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0.022	0	0	0	0	0
	ID	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030068	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0.030	0	0	0	0	0
	VI	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0.039	0	0	0	0	0
	C&C	0.033	0.033	0.033423	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0.033	0	0	0	0	0
	PA	0.056	0.056	0.056155	0.056	0.056	0.056	0.056	0.056	0.056	0.056	0.056	0.056184	0.056	0.056	0.056	0.056	0.056	0	0	0	0	0
	AC	0.037	0.03	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037	0.037898	0.037	0.037	0.037	0.037	0	0	0	0	0
	F&S	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0	0	0	0	0
	PO	0.044	0.04451	0.044	0.04	0.044	0.044	0.044	0.044484	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0.044	0	0	0	0	0
CASES	A	0.098	0.098722	0.098	0.098	0.098	0.098929	0.098	0.098	0.098	0.098	0.098	0.098	0.098929	0.098	0.098	0.098	0.098	0	0	0	0	0
	B	0.102	0.102	0.102696	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0	0	0	0	0
	C	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0.093	0	0	0	0	0
	D	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0.102	0	0	0	0	0
	E	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0.101	0	0	0	0	0

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

محاسبه‌ی سوپر ماتریس حد[۱۵]

هدف از به‌حدرساندن سوپر ماتریس موزون این است که تأثیر نسبی درازمدت هر یک از عناصر آن، در یکدیگر حاصل شود. برای واگرایی ضریب اهمیت هر یک از عناصر ماتریس موزون، آن را به توان Kکه یک عدد اختیاری بزرگ است می‌رسانیم تا این‌که همه عناصر سوپر ماتریس همانند هم شوند(باهم برابر شوند). این کار با تکرار انجام می‌شود. در چنین حالتی سوپر ماتریس حد، به دست می‌آید. لازم به ذکر است که عناصر سوپر ماتریس حد می‌باید نرمالیزه شوند تا حالت تصادفی به دست آید.(جمع عناصر ستونی آن یک شود)(جدول۱۱).

با توجه به جداول ۹، ۱۰ و ۱۱ و مقایسه‌های زوجی صورت گرفته پیرامون معیارها و زیرمعیارها و بررسی وزن‌های به‌دست‌آمده برای نمونه‌های موردی، می‌توان جمع‌بندی نهایی را در جدول ۱۲، به شرح ذیل داشت. نگاهی به جدول ۱۲ نشانمی‌دهد که فرهنگسرای نیاوران(با امتیاز ۰/۲۰۵) دارای بیشترین و فرهنگسرای بهمن(با امتیاز ۰/۱۸۷) داری کمترین انطباق با معیارهای پایداری اجتماعی در میان نمونه‌های مورد بررسی می‌باشند.

جدول شماره‌ی دوازده- اولویت‌بندی شاخص‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی(مأخذ: پردازش‌های مقاله، ۱۳۹۶)

	نام/موضوع	خوشه‌ی نرمال شده	حد
معیارها	مؤلفه‌های عینی محیط	۰,۰۰۰۳۵۵	۰,۳۳۷٤۵
	مؤلفه‌های ذهنی محیط	۰,۰۰۰٤۳٤	۰,٤۱۲۵۵
	مؤلفه‌های عملکردی محیط	۰,۰۰۰۲٦۳	۰,۲۵۰۰۰
زیرمعیارها	کیفیت فرم و مصالح	۰,۰۳۱۵۳۹	۰,٦۳۰۸
	کیفیتدسترسی	۰,۰۳۸۱٤۱	۰,۰۷٦۲۸
	کیفیتزیبایی‌شناختی	۰,۰۳۹۷۳۲	۰,۰۷۹٤٦
	کیفیتانعطاف‌پذیری	۰,۰٤٤۳٦٦	۰,۰۸۸۷۳
	اجتماع‌پذیری	۰,۰۵۵۹۲۰	۰,۱۱۱۸٤
	اصالت	۰,۰۲۲۹۷۱	۰,۰٤۵۹٤
	هویت	۰,۰۳۰۰۹٤	۰,۰٦۰۱۹
	سرزندگی	۰,۰۳۹۸۰۳	۰,۰۷۹٦۱
	آسایشوراحتی	۰,۰۳۳٤۲۳	۰,۰٦٦۸۵
	حستعلق	۰,۰۵٦۱۵۵	۰,۱۱۲۳۱
	استفادهازفعالیت‌ها	۰,۰۳۷۸۷۰	۰,۰۳۷۸۷
	امکاناتوخدمات	۰,۰۲۵٤۷۷	۰,۰۵۰۹۵
	مشارکت‌پذیری	۰,۰٤٤۵۱۰	۰,۰۷۵۷٤

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

بنا	فرهنگسرای ارسباران	۰,۱۰۱۳۸۲	۰,۲۰۳۱۹
	فرهنگسرای خاوران	۰,۰۹۸۷۲۲	۰,۱۹۷۸٦
	فرهنگسرای شفق	۰,۱۰۲٦٤۷	۰,۲۰۵۷۳
	فرهنگسرای نیاوران	۰,۱۰۲٦۹٦	۰,۲۰۵۸۲
	فرهنگسرای بهمن	۰,۰۹۳۵۰۲	۰,۱۸۷٤۰

نتیجه‌گیری

هدف از مقاله‌ی حاضر بررسی مؤلفه‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر و میزان تأثیر هرکدام از این مؤلفه‌ها در جامعه موردبررسی می‌باشد. در این راستا نخست سعی شد تا به‌صورت اجمالی، پیشینه و چهارچوب نظری پایداری و پایداری اجتماعی معرفی گردد و از این گذر شناخت شاخص‌های اصلی پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی حاصل گشت.هدف دیگری که در این مقاله به آن پرداخته شد، ارائه‌ی مدل تحلیلی در جهت شناخت مؤلفه‌های پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی معاصر بود. برای رسیدن به این مدل، از تکنیک شبکه‌ای(ANP) در جامعه‌ی موردمطالعه(مجموعه‌های فرهنگی شهر تهران) استفاده شد. برای دستیابی به این منظور، نخست ارزیابی و اولویت‌بندی شاخص‌ها، معیارها و زیر معیارها پایداری اجتماعیبررسی شدند.

طبق یافته‌های پژوهش، اصول، معیارها و زیر معیارهاپایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی، در مدل شبکه‌ای پیشنهادی در۳ اصل، ۱۳ معیار بومی‌سازی شده و دسته‌بندی شد. نتایج به‌دست‌آمده از جدول(۱۲) مشخص کرد که از میان اصول سه‌گانه‌ی این رویکرد،"مؤلفه‌های ذهنی محیط" با وزن(۰/٤۱۲) و "مؤلفه‌های عینی محیط" با وزن(۰/۳۳۷)، بیشترینقش را در دستیابی به پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی دارند و "مؤلفه‌های عملکردی" با وزن(۰/۲۵۰) کمترین میزان نقش را بر عهده دارد.

بررسی زیرمعیارها نیز نشان داد که:"حس تعلق"، "اجتماع‌پذیری"، "سرزندگی" و"کیفیت زیبایی‌شناختی" با وزن‌های:(۰/۱۱۲)، (۰/۱۱۱)، (۰/۰۷۹) و (۰/۰۷۹) به ترتیب بیشترین نقش را در دستیابی به پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی بر عهده‌دارند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی سیزده- رتبه‌بندی نمونه‌های مورد مطالعه از نظر رعایت شاخص‌های پایداری اجتماعی(مأخذ: پردازش‌های مقاله، ۱۳۹۶)

رتبه‌بندی	نام بنا	خوشه‌ی نرمال‌شده	حد
۱	فرهنگسرای نیاوران	۰,۱۰۲۶۹۶	۰,۲۰۵۸۲
۲	فرهنگسرای شفق	۰,۱۰۲۶۴۷	۰,۲۰۵۷۳
۳	فرهنگسرای ارسباران	۰,۱۰۱۳۸۲	۰,۲۰۳۱۹
٤	فرهنگسرای خاوران	۰,۰۹۸۷۲۲	۰,۱۹۷۸٦
۵	فرهنگسرای بهمن	۰,۰۹۳۵۰۲	۰,۱۸۷٤۰

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

منابع

۱. استادی جعفری، مهدی، رصافی، امیرعباس (۱۳۹۱) «الگوی زیست‌محیطی برنامه‌ریزی حمل‌ونقل شهری با استفاده از مدل‌های سیسم پویا»،**فصل‌نامه‌ی علوم و تکنولوژی محیط‌زیست،** (۳)، ۱۱-۲۸.

۲. بذرافکن، کاوه، گچ‌کوب، مریم (۱۳۹۰)« **بررسی نقش فضاهای عمومی در شکل‌گیری تعاملات اجتماعی به منظور ایجاد پایداری اجتماعی در شهرها**»، همایش ملی عمران، معماری، شهرسازی و مدیریت انرژی، اردستان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردستان.

۳. پورطاهری، مهدی، سجاسی قیداری، حمدالهو صادق لو، طاهره (۱۳۸۹)« سنجش و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک رتبه‌بندی بر اساس تشابه به حل ایده‌آل فازی(مطالعه‌ی موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده)»،**پژوهش‌های روستایی،** (۱)، ۱-۳۱.

٤. زال، ابوذر (۱۳۸٦) «ارزیابی و سنجش پایداری اجتماعی و نقش عوامل جغرافیایی مؤثر بر مناطق روستایی شهرستان خرم بید»،پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

۵. زبردست، اسفندیار (۱۳۸۰)«کاربرد فرآیند سلسله‌مراتبی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای»،**نشریه‌ی هنرهای زیبا،** (۱۰)، ۱۲-۲۱.

٦. زیردست، اسفندیار (۱۳۸۹)« کاربرد تحلیل شبکه‌ای در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای»**نشریه‌ی هنرهای زیبا،** (٤۱)، ۷۹-۹۰.

۷. سلماسی، سحر و کریمی فرد، لیلا (۱۳۹٤) «تبیین معیارهای طراحی فضاهای فرهنگی با رویکرد پایداری اجتماعی و پویایی فضایی؛ موردپژوهشی: فرهنگسراهای شهر تهران»،**نشریه‌ی مدیریت شهری،** (۳۹)، ۲۳۵-۲٦۲.

۸. ضرغامی اسماعیل (۱۳۸۹) « اصول پایداری اجتماعی مجتمع‌های مسکونی در شهرهای ایرانی –اسلامی»، **مطالعات شهر ایرانی اسلامی،** (۲)، ۱۰۳-۱۱۵.

۹. فرهودی، رحمت‌ا...؛ تیموری، محمدتقی و تیموری، ایرج (۱۳۹۰)« سنجش توسعه‌ی پایدار محله‌های شهری با استفاده از منطق فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی(مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی ۱۷ شهرداری تهران)»،**پژوهش‌های جغرافیای انسانی،**(۷۷)، ۸۹-۱۱۰.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۱۰. متوسلی، محمود (۱۳۸۲) «**توسعه‌ی اقتصادی مفاهیم، مبانی نظری، رویکرد نهادگرایی و روانشناسی**»، تهران: انتشارات سمت.

۱۱. نسترن، مهین، قاسمی، وحید و هادیزاده زرگر، صادق (۱۳۹۲) «ارزیابی شاخص‌های پایداری اجتماعی با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه(ANP)»،*نشریه‌ی جامعه‌شناسی کاربردی*، (۵۱)، ۱۵۵-۱۷۳.

۱۲. نوابخش، مهرداد، پورموسوی، سیدموسی و تاجیک، زهره (۱۳۹۲)«بررسی تطبیقی شاخص‌های توسعه‌ی پایدار اجتماعی کلان‌شهر تهران مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی ٦ و ۱۰»، *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، (۲۹)، ۱۷۹-۱۹٤.

13. Azapagic, A&Perdan, S. (2000). **Indiccators of sustainable development for inindustry**, Trans IchemE, vol.78, partB.

14. Barron, L&Gaunlett, E. (2002). **Housing and Sustainable Communities**, Indicators project, western Australian council of social service.

15. Breidlid, A. (2009). **Culture, Indigenous Knowledge Systems and Sustainable Development: A Critical View of Education in African Contexe**, International Journal of Educational Development, 29(2):140-148.

16. Colantonio,A&G .Lane.(2007). **measuring social sustainability: best practice from urban renewal** (julay2007):1-37.

17. Colantonio, A, T. Dixon, R. Ganser, and A. Ngombe. (2009). **Measuring Socially Sustainable Urban Regeneration in Europe.**

18. DFID, (2002), **Indicators for Socially Sustainable Development**, http://www.livehood.org/info/docs/wssd-indbr.pdf

19. Efroymson, D; ThiKieu Thanh Ha, T& Thu Ha, Ph. (2009). **Public Spaces: How They Humanize Cities**. Dhaka: HealthBridge- Wbb Trust.

20. Francis, J. et al. (2012). **Creating sense of community: The role of public space**. Journal of Environmental Psychology, (32): 401-409.

21. Garcia-Melon, M, Ferris-Onate, J, Aznar-Bellver, J, Aragonés-Beltran, P, and Poveda-Bautista, R, (2008), **Farmland appraisal based on the analytic network Process**, Journal of Global Optimization, Vol. 42, pp.143-155.

22. GTZ, (2004), **Chance for Sustainability Human**, Social, Economic and Environmental, world Bank Washington DC, USA.

23. Hall. P. (2012). **Design for Social Sustainability**, Published by Young foundation, 2nd Edition.

24. Hunter, L.M; Twine, W& Patterson, L. (2007**). Locusts are now our beef: adult mortality and household dietary use of local environmental resources in rural South Africa**, Scandinavia Journal of Public Health35 (Suppl.69) pp.165-174.

25. Kondyli, J. (2010). **Measurement and evalution of sustainable development: A computer indicator for the island's pf the North Aegean rgion, Greece**, Environmental Impact Assessment Review30: 347-356.

26. Kumiawati, W. (2012). **Public Space for Marginal People**. Procedia- Social and Behavioral Science (36): 476-484.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

27. McKenzie, S. (2004). **Social Sustainability: Towards Some Definitions, Hawke Research Institute**, University of South Australia, Working Paper Series, And No27 available on: http://sapo.org.au/pub/pub241html (June2013).
28. Saaty, T. L. (1999**). Fundamentals the Analytic Network Process**, Proceedings of ISAHP 1999, Kobe, Japan.
29. Strange, T& Bayley, A. (2006). **Sustainble Development OESD**, 2008, page: 24.
30. Thinh NX, Arlt G, Heber B, Hennersdorf J, Lehmann I. **Evaluation of urban land-use structures with a view to sustainable development**. Environ Impact Assess Rev. 2002; 22: 475–492.
31. Vallance, S; H. C. Perkins and J.E. Dixon. (2011**). what is social sustainability**, A clarification of concepts, Geoforum, vol 42, NO3, and PP.342-348.
32. Weingaertner, C. &Moberg, A. (2011), **Exploring Social Sustainability: Learning from Perspectives on Urban Development and Companies and Products**. Sustainable Development.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]